

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (aštuntoji kolegija) SPRENDIMAS

2018 m. rugpjūčio 7 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Žemės ūkis – Parama kaimo plėtrai – Reglamentas (EB) Nr. 1257/1999 – 10–12 straipsniai – Ankstyvo išėjimo į pensiją parama – Nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos galima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą – Europos Komisijos patvirtinti teisės aktai – Paskesnis pozicijos pakeitimas – Teisėtų lūkesčių apsauga“

Byloje C-120/17

dėl *Latvijas Republikas Satversmes tiesa* (Konstitucinis Teismas, Latvija) 2017 m. vasario 28 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2017 m. kovo 7 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Administrativā rajona tiesa

prieš

Ministru kabinets

TEISINGUMO TEISMAS (aštuntoji kolegija)

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J. Malenovský, teisėjai D. Šváby ir M. Vilaras (pranešėjas),

generalinis advokatas P. Mengozzi,

posėdžio sekretorius K. Malacek, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. sausio 17 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- Latvijos vyriausybės, atstovaujamos I. Kucina ir G. Bambāne,
- Europos Komisijos, atstovaujamos J. Aquilina ir I. Naglis,

susipažinęs su 2018 m. gegužės 30 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

* Proceso kalba: latvių.

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1999 m. gegužės 17 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1257/1999 dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) paramos kaimo plėtrai ir iš dalies pakeičiančio bei panaikinančio tam tikrus reglamentus (OL L 160, 1999, p. 80; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 25 t., p. 391) 10–12 straipsnių ir teisėtų lūkesčių apsaugos principo išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Administratīvā rajona tiesa* (Administracinis rajono teismas, Latvija) pateiktą prašymą ištirti atitiktį Konstitucijai sprendžiant kelių privačių asmenų ir *Lauku atbalsta dienests* (Kaimo paramos tarnyba, Latvija) ginčą dėl pagal viešąją teisę sudarytų susitarimų, susijusių su ankstyvo išėjimo į pensiją paramos ūkininkams skyrimu pagal Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsnius, galiojimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Reglamento Nr. 1257/1999 23 konstatuojamojoje dalyje buvo nustatyta:

„kadangi ūkininkai turėtų būti skatinami anksti išeiti į pensiją, kad pagerintų žemės ūkio valdų gyvybingumą, atsižvelgdami [atsižvelgiant] į patirtį, įgytą įgyvendinant [1992 m. birželio 30 d. Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 2079/92, sukuriantį Bendrijos pagalbos schemą ūkininkų ankstyvam išėjimui į pensiją (OL L 215, 1992, p. 91)].“

- 4 Reglamento Nr. 1257/1999 II antraštinės dalies „Kaimo plėtros priemonės“ IV skyrių „Ankstyvas išėjimas į pensiją“ sudarė 10–12 straipsniai. Šio reglamento 10 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta:

„Suteikiant paramą anksčiau išeinantiems į pensiją ūkininkams siekiama toliau išvardytų tikslų:

- aprūpinti pajamomis pagyvenusius ūkininkus, apsisprendusius baigti ūkininkavimą,
- skatinti pagyvenusių ūkininkų keitimą jaunesniais, kurie prireikus gali padidinti veikiančių žemės ūkio valdų ekonominį gyvybingumą,
- keisti žemės ūkio paskirties žemės paskirtį, jei jos ekonominis gyvybingumas yra nepakankamas.“

- 5 To reglamento 11 straipsnio 1 ir 5 dalyse buvo nustatyta:

„1. Ūkį perduodantis asmuo:

- turi išties nutraukti komercinį ūkininkavimą, tačiau jis gali toliau tęsti nekomercinę veiklą ir toliau naudoti pastatus,
- turi būti ne jaunesnis kaip 55 metų, bet valdos perdavimo metu dar nesulaukęs nustatyto pensinio amžiaus

ir

- iki perdavimo ūkininkavęs pastaruosius 10 metų.

<...>

5. Šiame straipsnyje nustatytos sąlygos taikomos ūkį perdavusio asmens ankstyvo išėjimo į pensiją paramos gavimo laikotarpiu.“
6. Reglamento 12 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta:
- „Ankstyvo išėjimo į pensiją paramos laikotarpis yra ne ilgesnis kaip 15 metų ūkį perduodančiam asmeniui ir 10 metų – ūkio darbininkui. Parama negali būti suteikiama po to, kai ūkį perduodančiam asmeniui sukako 75 metai, o darbininkas sulaukė įprasto pensinio amžiaus.
- Jeigu ūkį perduodančiam asmeniui įprastą senatvės pensiją moka valstybė narė, ankstyvo išėjimo į pensiją parama skiriama kaip priedas atsižvelgus į nacionalinės senatvės pensijos dydį.“
7. Reglamento Nr. 1257/1999 III antraštinė dalis „Bendrieji principai, administracinės ir finansinės nuostatos“ apėmė 35–50 straipsnius.
8. Šio reglamento 39 straipsnyje buvo nustatyta:
- „1. Valstybės narės imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų kaimo plėtros paramos priemonių tarpusavio suderinamumą ir nuoseklumą, kaip to reikalauja šio skyriaus nuostatos.
2. Į valstybių narių pateiktus kaimo plėtros planus įtraukiamas numatytų paramos priemonių suderinamumo ir nuoseklumo įvertinimas ir nurodomos priemonės, kurių buvo imtasi suderinamumui ir nuoseklumui užtikrinti.
3. Prireikus paramos priemonės gali būti pataisytos, kad būtų užtikrintas jų suderinamumas ir nuoseklumas.“
9. Šio reglamento 44 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta:
- „Komisija įvertina siūlomus planus, kad nustatytų, ar jie atitinka šio reglamento nuostatas. Remdamasi šiais planais, Komisija tvirtina kaimo plėtros programavimo dokumentus [1999 m. birželio 21 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1260/1999, nustatančio bendrąsias nuostatas dėl struktūrinių fondų (OL L 161, 1999, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 14 sk., 1 t., p. 31),] 50 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka per šešis mėnesius nuo planų pateikimo.“

Latvijos teisė

10. 2004 m. lapkričio 30 d. *Ministru kabinets* (Ministrų kabinetas, Latvija) priėmė Nutarimą Nr. 1002 dėl tvarkos, kurios laikomasi įgyvendinant „Latvijos kaimo plėtros planą kaimo plėtros programai įgyvendinti 2004–2006 m.“ (*Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193, 2004; toliau – Nutarimas Nr. 1002).
11. Latvijos kaimo plėtros plano kaimo plėtros programai įgyvendinti 2004–2006 m. (toliau – Kaimo plėtros planas) 9.3 poskyryje ne jaunesniems kaip 55 metų žemės ūkio valdų savininkams numatyta galimybė perleisti savo valdas trečiajam asmeniui ir gauti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą (toliau – ankstyvo išėjimo į pensiją parama), o dauguma jos skyrimo sąlygų atitiko nustatytąsias Reglamento Nr. 1257/1999 11 straipsnio 1 dalyje.
12. Šio plano 12.3.2 poskyrio dalies „Ankstyvas išėjimas į pensiją“ a punkte, be kita ko, buvo nurodyta, kad, jeigu ankstyvo išėjimo į pensiją paramos gavėjas miršta dar nepasibaigus susitarimo, pagal kurį mokamos dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paskirtos išmokos, galiojimo laikotarpiui, likusią šio laikotarpio dalį jo kasmėnesines išmokas gauna asmuo, kuris pagal nacionalinės teisės aktus įgyja paveldėjimo teisę.

- 13 2015 m. balandžio 14 d. Ministrų kabineto nutarimo Nr. 187 (*Latvijas Vēstnesis*, Nr. 74, 2015; toliau – Nutarimas Nr. 187), kuriuo iš dalies pakeistas Nutarimas Nr. 1002, 1 punktu panaikinta galimybė paveldėti šią paramą.
- 14 Remiantis šio nutarimo 2 punktu, jis įsigaliojo 2015 m. balandžio 30 d.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 15 2004 m. liepos 30 d. sprendimu Europos Bendrijų Komisija patvirtino Kaimo plėtros planą, pagal jį buvo galima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą.
- 16 Privatūs asmenys pateikė *Administratīvā rajona tiesa* (Administracinis rajono teismas, Latvija) prašymą pripažinti galiojančiais pagal viešąją teisę sudarytus susitarimus dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos ūkininkams skyrimo, nes, įsigaliojus Nutarimui Nr. 187, Kaimo paramos tarnyba nutraukė įsipareigojimų dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimo vykdymą.
- 17 Tas teismas mano, kad dėl priimto Nutarimo Nr. 187 susiklostė tokia situacija, kai ūkį perduodančio asmens įpėdiniai gali netekti teisės gauti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą, net jeigu žemės ūkio valda perduota trečiajam asmeniui. Kadangi nei pagal Reglamentą Nr. 1257/1999, nei pagal Kaimo plėtros planą nedraudžiama perduoti žemės ūkio valdos ūkį perduodančio asmens įpėdiniam, sudarius susitarimą dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo, ūkį perduodantys asmenys ir jų įpėdiniai įgijo teisėtą lūkesčių, kad įpėdiniai galės paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą, jeigu būtų buvę toliau vykdomi įsipareigojimai pagal šį susitarimą.
- 18 Taigi *Administratīvā rajona tiesa* (Administracinis rajono teismas) kreipėsi į *Latvijas Republikas Satversmes tiesa* (Konstitucinis Teismas, Latvija) dėl Nutarimo Nr. 187 atitikties *Latvijas Republikas Satversme* (Latvijos Respublikos Konstitucija; toliau – Konstitucija) 105 straipsniui, kuriame reglamentuojama teisė į nuosavybę.
- 19 *Latvijas Republikas Satversmes tiesa* (Konstitucinis Teismas) Ministrų kabinetas teigė, kad Nutarimas Nr. 187 neprieštaruoja Konstitucijos 105 straipsniui. Jis pažymėjo, kad 2011 m. spalio 19 d. Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdyje padaryta išvada, kad „ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimas nefinansuojamas iš EŽŪOGF“. Todėl šis paveldėjimas neatitinka Reglamente Nr. 1257/1999 nustatyto tikslo. Vienas iš Nutarimo Nr. 187 tikslų – vengti Latvijos teisės nesuderinamumo su šiame reglamente nustatytais reikalavimais ir su Sąjungos ir valstybių narių finansinių išteklių tikslingo ir veiksmingo naudojimo principu.
- 20 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas priminė, jog yra nusprendęs, kad teisė į norminiuose teisės aktuose numatytą tiesioginę valstybės paramą, apibrėžtą konkrečia pinigų suma, patenka į Konstitucijos 105 straipsnio taikymo sritį.
- 21 Jis abejoja, ar pagal Reglamentą Nr. 1257/1999 draudžiama tokia Latvijos teisės nuostata dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimo, ar šiuo klausimu valstybėms narėms palikta diskrecija. Vis dėlto jis konstatavo, kad šio reglamento 11 ir 12 straipsniuose nustatytos paramos gavimo sąlygos patvirtina, kad parama yra asmeninio pobūdžio ir kad ūkį perduodančio asmens įpėdiniai nėra susitarimo dėl tokios ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo šalys.
- 22 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Reglamente Nr. 1257/1999 nurodyta patirtis, įgyta įgyvendinant Reglamentą Nr. 2079/92. Reglamentu Nr. 2079/92 siekta užtikrinti pajamas pagyvenusiems ūkininkams, apsisprendusiems baigti ūkininkavimą. Todėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimas gali paskatinti ūkininkus naudotis ankstyvo išėjimo į pensiją priemone.

- 23 Remdamasis tuo jis daro išvadą, kad Reglamento Nr. 1257/1999 nuostatos dėl ankstyvo išėjimo į pensiją negalėjo būti pripažintos tokiomis, kuriose nustatyti aiškūs ir tikslūs įpareigojimai, ir kad jomis valstybėms narėms suteikta diskrecija.
- 24 Be to, tas teismas teigia, kad žemės ūkio srityje nustatyta Sąjungos ir valstybių narių pasidalijamoji kompetencija.
- 25 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas akcentavo, kad 2004 m. liepos 30 d. Komisija priėmė sprendimą, juo patvirtino Kaimo plėtros planą, todėl ir nuostatą dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimo.
- 26 Vis dėlto tas teismas nurodė, kad 2011 m. spalio 19 d. Komisijos Kaimo plėtros komitetas dėl Reglamento Nr. 1257/1999 pakeitusio reglamento nusprendė, kad ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimas neatitiko tuo metu taikytų Sąjungos teisės aktų, o 2015 m. ši pozicija vėl buvo patvirtinta.
- 27 Jis turi abejonių dėl 2015 m. gegužės 11 d. Komisijos rašto, iš kurio visoms valstybėms narėms turėtų būti aišku, kad ūkį perduodančio asmens įpėdiniai negali paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramos išmokų ir kad nuo 2011 m. spalio 19 d. negalima remtis teisėtais lūkesčiais, nes nuo šios datos nebegalima prisiimti naujų įsipareigojimų.
- 28 Taigi tas teismas kelia klausimą, ar jo nagrinėjama byla priskiriama prie tų atvejų, kai Sąjungos teisės neatitinkanti valstybės narės praktika galėjo sukelti teisinių pasekmių, nes susitarimą dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo sudaręs ūkininkas negalėjo žinoti apie galimą šios valstybės narės ir Komisijos klaidą.
- 29 Šiomis sąlygomis *Latvijas Republikas Satversmes tiesa* (Konstitucinis Teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar, atsižvelgiant į Europos Sąjungos ir valstybių narių kompetencijos pasidalijimą žemės ūkio srityje, Reglamento Nr. 1257/1999 nuostatas, siejamas su vienu iš šio reglamento tikslų – skatinti ūkininkus anksti išeiti į pensiją, – reikia aiškinti kaip draudžiančias valstybei narei įgyvendinant šį reglamentą priimti tokias teisės nuostatas, pagal kurias galima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą?
2. Jei atsakymas į pirmąjį klausimą teigiamas, t. y. jei pagal Reglamento Nr. 1257/1999 nuostatas draudžiama paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą, ar dėl situacijos, kai nustatyta tvarka Komisija pripažino valstybės narės teisės nuostatą suderinama su Reglamento Nr. 1257/1999 nuostatomis ir ūkininkai naudojami ankstyvo išėjimo į pensiją priemone pagal valstybės įgyvendinamą praktiką, asmuo galėjo įgyti subjektyvią teisę paveldėti pagal šią priemonę skirtą paramą?
3. Jei atsakymas į antrąjį klausimą teigiamas, t. y. jei asmuo galėjo įgyti tokią subjektyvią teisę, ar 2011 m. spalio 19 d. Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdyje padarytą išvadą, kad ankstyvo išėjimo į pensiją paramos negali paveldėti ūkį perduodančio asmens įpėdiniai, galima laikyti ankstyvo minėtos įgytos subjektyvios teisės panaikinimo pagrindu?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 30 Pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad pagal juos valstybėms narėms taikant šiuos straipsnius draudžiama patvirtinti priemonės, pagal kurias galima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą.
- 31 Remiantis suformuota jurisprudencija, valstybės narės gali priimti reglamentą įgyvendinančias priemones, jeigu nepažeidžia jo tiesioginio taikymo, neiškraipo jo, kaip Sąjungos teisės akto, pobūdžio ir jei patikslina šiuo reglamentu joms suteiktos diskrecijos įgyvendinimą, nepažeisdamos jo nuostatų (2016 m. liepos 7 d. Sprendimo *Občina Gorje*, C-111/15, EU:C:2016:532, 35 punktas ir 2017 m. kovo 30 d. Sprendimo *Lingurár*, C-315/16, EU:C:2017:244, 18 punktas).
- 32 Remiantis reikšmingomis nagrinėjamo reglamento nuostatomis, aiškinamomis atsižvelgiant į jo tikslus, reikia nustatyti, ar pagal jas valstybėms narėms draudžiama, nurodoma arba leidžiama priimti tam tikras įgyvendinimo priemones, o pastaruoju atveju – visų pirma ar atitinkama priemonė patenka į kiekvienai valstybei narei pripažįstamos diskrecijos sritį (2016 m. liepos 7 d. Sprendimo *Občina Gorje*, C-111/15, EU:C:2016:532, 36 punktas ir 2017 m. kovo 30 d. Sprendimo *Lingurár*, C-315/16, EU:C:2017:244, 19 punktas).
- 33 Šiuo atveju Reglamento Nr. 1257/1999 II antraštinė dalis „Kaimo plėtros priemonės“ apima IV skyrių „Ankstyvas išėjimas į pensiją“, kurio 10–12 straipsniuose apibrėžti pagyvenusiems ūkininkams už žemės ūkio valdos perleidimą skiriamos ankstyvo išėjimo į pensiją paramos priemonių tikslai, skyrimo sąlygos ir įgyvendinimo tvarkos gairės.
- 34 Reikia konstatuoti, kad šiuose straipsniuose nenumatytas asmens, kuriam taikoma ši priemonė, mirties atvejis. Konkrečiau kalbant, juose nei leidžiama, nei draudžiama paveldėti teisę gauti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą.
- 35 Vis dėlto, remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, aiškinant Sąjungos teisės nuostatą reikia atsižvelgti ne tik į jos tekstą, bet ir į jos kontekstą ir teisės aktu, kuriame ji įtvirtinta, siekiamus tikslus (2014 m. lapkričio 6 d. Sprendimo *Feakins* C-335/13, EU:C:2014:2343, 35 punktas ir 2015 m. lapkričio 12 d. Sprendimo *Jakutis ir Kretingalės kooperatinė ŽŪB*, C-103/14, EU:C:2015:752, 93 punktas).
- 36 Šiuo atveju, tam tikri Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsnių formuluočių elementai, aiškinami atsietai, gali būti suprantami taip, kad naudojamosi diskrecija valstybės narės gali leisti paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą.
- 37 Šio reglamento 10 straipsnyje nustatyta, kad šia parama, be kita ko, siekiama aprūpinti pajamomis pagyvenusius ūkininkus, apsisprendusius baigti ūkininkavimą. Tiek, kiek ankstyvo išėjimo į pensiją parama yra skatinimo baigti tokią veiklą priemonė, ji gali būti laikoma leidžiančia lengviau pasiekti šį tikslą, jei, mirus ūkį perduodančiam asmeniui, tą paramą būtų galima perduoti jo įpėdinams.
- 38 Kaip nurodė generalinis advokatas išvados 37 punkte, to reglamento 12 straipsnio 2 dalis, pagal kurią visas paramos laikotarpis yra ne ilgesnis kaip 15 metų, be kitų patikslinimų, gali būti suprantama taip, kad nustatyta riba taikoma ir ūkį perduodančiam asmeniui, ir jo įpėdinams, nes nekalbama tik apie šiam ūkį perduodančiam asmeniui būdingas savybes.

- 39 Vis dėlto, nepaisant šių elementų, apskritai iš Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsnių, aiškinamų atsižvelgiant į juose nustatytus ankstyvo išėjimo į pensiją paramos priemonės tikslus, matyti, kad jai keliamos sąlygos yra būtent ūkį perduodančiam asmeniui keliami asmeninio pobūdžio reikalavimai, todėl šiuos straipsnius reikia aiškinti taip, kad pagal juos valstybėms narėms draudžiama nustatyti galimybę paveldėti tą paramą.
- 40 Taigi, pirma, šio reglamento 11 straipsnio 1 dalyje visos nurodytos sąlygos susijusios su ūkį perduodančiu asmeniu. Tai pasakytina apie pareigą visiškai nutraukti komercinį ūkininkavimą, būti ne jaunesniam kaip 55 metų, bet perdavimo metu dar nesulaukusiam įprasto pensinio amžiaus, ir iki perdavimo būti ūkininkavusiam 10 metų. Be to, 11 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad ankstyvo išėjimo į pensiją paramos gavėjui, t. y. ūkį perduodančiam asmeniui, šios sąlygos taikomos visą šios paramos gavimo laikotarpį.
- 41 Antra, nors nustatyta maksimali penkiolikos metų ankstyvo išėjimo į pensiją paramos teikimo trukmė, Reglamento Nr. 1257/1999 12 straipsnio 2 dalyje nurodytas dar vienas laiko apribojimas, t. y. kad išmokos nebemokamos asmeniui sukakus 75 metus. Todėl ši nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti besąlyginę teisę gauti paramą penkiolikos metų laikotarpį. Iš tikrųjų joje ne tik akcentuojamas šios paramos laikinumas, bet ir *a fortiori* reikalaujama, kad išmokų mokėjimas būtų nutrauktas ūkį perduodančiam asmeniui mirus.
- 42 Trečia, Reglamento Nr. 1257/1999 tikslai taip pat lemia tai, jog reikia nuspręsti, kad ankstyvo išėjimo į pensiją paramos negalima paveldėti.
- 43 Iš tikrųjų, visų pirma, to reglamento 10 straipsnio 1 dalyje nustatyti keli ankstyvo išėjimo į pensiją paramos priemonės tikslai: aprūpinti pajamomis pagyvenusius ūkininkus, apsisprendusius baigti ūkininkauti, skatinti šių ūkininkų keitimą jaunesniais, kurie prireikus gali padidinti veikiančių žemės ūkio valdų ekonominį gyvybingumą ir keisti žemės ūkio paskirties žemės paskirtį, jeigu jos ekonominis gyvybingumas yra nepakankamas.
- 44 Toliau Teisingumo Teismas, remdamasis šiais skirtingais tikslais, nusprendė, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas žemės ūkio sektoriuje norėjo paskatinti ankstyvą išėjimą į pensiją, kad pagerintų žemės ūkio valdų gyvybingumą ir pagyvenusiems ūkininkams suteiktų ekonominę paskatą nutraukti savo veiklą anksčiau ir tokiomis aplinkybėmis, kuriomis įprastai jie to nedarytų, o senatvės pensijos priedas ar papildomos pajamos yra tik viena iš Reglamento Nr. 1257/1999 taikymo pasekmių (šiuo klausimu žr. 2016 m. liepos 7 d. Sprendimo *Lenkija / Komisija*, C-210/15 P, nepaskelbtas Rink., EU:C:2016:529, 39 punktą).
- 45 Vadinas, pirma, ankstyvo išėjimo į pensiją parama ūkį perduodančiam asmeniui skiriama atsižvelgiant būtent į asmeninio pobūdžio sąlygas ir, antra, papildomų pajamų skyrimas ūkį perduodančiam asmeniui nėra esminis tikslas. Todėl, turint omeny tai, kad parama yra asmeninio pobūdžio, ūkį perduodančio asmens įpėdiniai negali paveldėti paramos jam mirus.
- 46 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad taikant šiuos straipsnius valstybėms narėms draudžiama patvirtinti priemones, pagal kurias galima paveldėti tokią ankstyvo išėjimo į pensiją paramą, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų

- 47 Antruoju ir trečiuoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar teisėtų lūkesčių apsaugos principą reikia aiškinti taip, kad nacionalinė nuostata, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią galima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą ir kurią Komisija patvirtino kaip atitinkančią Reglamentą Nr. 1257/1999, šią

paramą gavusių ūkį perduodančių asmenų įpėdiniams sukelia teisėtų lūkesčių, ir, jei taip, ar 2011 m. spalio 19 d. Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdžio protokole padaryta išvada, kad ankstyvo išėjimo į pensiją paramos negalima paveldėti, panaikina šiuos teisėtus lūkesčius.

- 48 Šiuo klausimu iš Teisingumo Teismo suformuotos jurisprudencijos matyti, kad, pirma, kai valstybės narės imasi priemonių, kuriomis įgyvendina Sąjungos teisę, jos privalo laikytis bendrųjų šios teisės principų, tarp kurių, be kita ko, yra teisėtų lūkesčių apsaugos principas (šiuo klausimu žr. 2006 m. rugsėjo 14 d. Sprendimo *Elmeke*, C-181/04–C-183/04, EU:C:2006:563 31 punktą ir 2016 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Județul Neamț ir Județul Bacău*, C-260/14 ir C-261/14, EU:C:2016:360, 54 punktą).
- 49 Vadinasi, skirdamos Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsniuose nurodytą ankstyvo išėjimo į pensiją paramą, valstybės narės turi paisyti teisėtų lūkesčių apsaugos principo.
- 50 Antra, teisė remtis šiuo principu taikoma kiekvienam asmeniui, kuriam nacionalinė administracinė institucija sukėlė pagrįstų lūkesčių, suteikdama konkrečių garantijų (2015 m. liepos 9 d. Sprendimo *Salomie ir Oltean*, C-183/14, EU:C:2015:454, 44 punktą ir 2017 m. birželio 14 d. Sprendimo *Santogal M-Comércio e Reparação de Automóveis*, C-26/16, EU:C:2017:453, 76 punktą).
- 51 Dėl šio aspekto pirmiausia reikia patikrinti, ar atitinkamos administracijos veiksmai atitinkamam teisės subjektui sukėlė pagrįstų lūkesčių, ir, jei taip, reikėtų nustatyti šių lūkesčių teisėtumą (žr. 2006 m. rugsėjo 14 d. Sprendimo *Elmeke*, C-181/04–C-183/04, EU:C:2006:563, 32 punktą ir 2015 m. liepos 9 d. Sprendimo *Salomie ir Oltean*, C-183/14, EU:C:2015:454, 45 punktą).
- 52 Vis dėlto pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją teisėtų lūkesčių apsaugos principu negali būti remiamasi pažeidžiant aiškią Sąjungos teisės nuostatą, o už Sąjungos teisės taikymą atsakingos nacionalinės institucijos elgesys, prieštaraujantis šiai teisei, teisės subjektams negali sukurti teisėtų lūkesčių naudotis Sąjungos teisei prieštaraujanti tvarka (1993 m. balandžio 1 d. Sprendimo *Lageder ir kt.*, C-31/91–C-44/91, EU:C:1993:132, 35 punktą; 2013 m. birželio 20 d. Sprendimo *Agroferm*, C-568/11, EU:C:2013:407, 52 punktą ir 2017 m. gruodžio 20 d. Sprendimo *Erzeugerorganisation Tiefkühlgemüse*, C-516/16, EU:C:2017:1011, 69 punktą).
- 53 Remiantis šio sprendimo 51 punkte nurodyta jurisprudencija, pirmiausia reikia patikrinti, ar Latvijos valdžios institucijų aktai, t. y. Nutarimas Nr. 1002 ir Kaimo paramos tarnybos sudaryti susitarimai dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo, šią ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdiniams suteikė pagrįstų lūkesčių dėl jos paveldėjimo.
- 54 Pirma, išnagrinėjus pirmąjį klausimą, matyti, kad Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsniuose visiškai nenurodyta, ar juos taikydama valstybė narė gali nustatyti, kad teisė gauti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gali būti paveldima.
- 55 Taigi tie 10–12 straipsniai negali būti laikomi tiksliais Sąjungos teisės nuostatomis, iš kurių jose įtvirtintas teisės turintys asmenys galėtų aiškiai suprasti, kad pagal šias nuostatas valstybėms narėms draudžiama nustatyti, kad ankstyvo išėjimo į pensiją parama gali būti paveldėta.
- 56 Antra, pabrėžtina, kad, remdamasi Reglamento Nr. 1257/1999 44 straipsnio 2 dalimi, 2004 m. liepos 30 d. Komisija patvirtino Kaimo plėtros planą, kuriame buvo nurodyta, kad ankstyvo išėjimo į pensiją parama gali būti paveldėta.
- 57 Taigi, taikydama šio 44 straipsnio 2 dalį Komisija vertino, ar jai pateikti planai atitiko Reglamentą Nr. 1257/1999, o tam reikėjo išnagrinėti šių planų turinį, siekiant patikrinti, ar jie atitinka šiame reglamente nustatytas skirtingas sąlygas ir įpareigojimus.

- 58 Šiuo atveju būtent po to, kai Komisija patvirtino Kaimo plėtros planą, Latvijos valdžios institucijos priėmė Nutarimą Nr. 1002 dėl šio plano įgyvendinimo tvarkos ir to plano 12.3.2 poskyrio dalies „Ankstyvas išėjimas į pensiją“ a punkte nustatė, kad ankstyvo išėjimo į pensiją parama gali būti paveldėta.
- 59 Be to, Kaimo paramos tarnybos sudaryti susitarimai dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo šiuos susitarimus sudariusiems ūkininkams ir jų įpėdiniams tik patvirtino jų lūkesčius dėl Nutarime Nr. 1002 nustatyto paramos paveldėjimo teisėtumo.
- 60 Trečia, pažymėtina, kad nuo 2004 m. liepos 30 d., kai Komisija patvirtino Kaimo plėtros planą, iki 2011 m. spalio 19 d., kai Komisijos Kaimo plėtros komitetas padarė išvadą, kad „ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimas nefinansuojamas iš EŽŪOGF“, praėjo daugiau nei 7 metai. Šis laikotarpis, per kurį Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsniai nebuvo aiškinami taip, kad pagal juos draudžiamas ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimas, sustiprino įpėdinių lūkesčius, kad toks Kaimo plėtros plane numatytas paveldėjimas yra teisėtas.
- 61 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad Latvijos valdžios institucijų aktai, t. y. Nutarimas Nr. 1002 ir Kaimo paramos tarnybos sudaryti susitarimai dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo, ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdiniams suteikė pagrįstų lūkesčių dėl galimybės paveldėti paramą.
- 62 Antra, remiantis šio sprendimo 51 punkte nurodyta jurisprudencija, būtina nustatyti, ar šių įpėdinių lūkesčiai dėl galimybės paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą buvo teisėti.
- 63 Taigi, kaip generalinis advokatas nurodė išvados 52 punkte, reikia pripažinti, kad lūkesčiai yra teisėti, jeigu teisės subjektas, kuris jais remiasi, yra ypatingoje padėtyje, kuri verta apsaugos, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje.
- 64 Iš tikrųjų ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdinių paveldėjimo teisės buvo nustatytos nacionalinės teisės aktuose, kurių turinį Komisija patvirtino 2004 m. liepos 30 d. sprendimu ir kuriame, nepaisant šio patvirtinimo, aiškiai nenurodyta, kad šie teisės aktai prieštaravo Reglamento Nr. 1257/1999 10–12 straipsniams. Be to, šios paveldėjimo teisės išsamiau reglamentuotos tarnybos, įgaliotos priimti valstybės atsakomybę už šios pagalbos skyrimą, t. y. Kaimo paramos tarnybos ir ūkininkų, perdavusių savo žemės ūkio valdas už ankstyvo išėjimo į pensiją paramą, sudarytuose susitarimuose dėl ankstyvo išėjimo į pensiją paramos skyrimo, o įpėdiniai nebuvo šių susitarimų šalys.
- 65 Šiomis aplinkybėmis pagrįsti lūkesčiai, kad šie įpėdiniai teisėtai įgijo paveldėjimo teises, yra teisėti.
- 66 Trečia, žinoma, reikia priminti, jog, kaip pažymėjo Latvijos vyriausybė, ūkio subjektai negali pagrįstai tikėtis išlaikyti esamą padėtį, kuri gali pasikeisti Sąjungos institucijoms ar Sąjungos teisę įgyvendinančioms nacionalinės valdžios institucijoms naudojantis savo diskrecija (2009 m. spalio 22 d. Sprendimo *Elbertsen*, C-449/08, EU:C:2009:652, 45 punktas ir 2012 m. birželio 26 d. Sprendimo *Lenkija / Komisija*, C-335/09, EU:C:2012:385, 180 punktas).
- 67 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nesiekia išsiaiškinti, ar teisėtų lūkesčių apsaugos principu galima remtis, kad būtų išvengta Nutarimu Nr. 187 padaryto dalinio teisės aktų pakeitimo poveikio. Jis tik siekia sužinoti, ar ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdiniai gali remtis teisėtais lūkesčiais, kiek tai susiję su laikotarpiu iki 2015 m. balandžio 30 d., t. y. šio nutarimo įsigaliojimo datos.
- 68 Taigi šio sprendimo 66 punkte nurodyta jurisprudencija negali daryti poveikio tam teismui pateiktinam atsakymui.

- 69 Galiausiai pažymėtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, koks 2011 m. spalio 19 d. Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdyje padarytos išvados poveikis teisėtiems lūkesčiams, kuriais gali remtis ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdiniai.
- 70 Iš bylos medžiagos matyti, kad šios išvados buvo išsiųstos tik valstybėms narėms ir, kiek tai susiję su Latvijos Respublika, jos nelėmė teisės aktų, kuriuose nustatytas ankstyvo išėjimo į pensiją paramos paveldėjimas, dalinio pakeitimo, padaryto 2015 m. balandžio 14 d. Nutarimu Nr. 187.
- 71 Beje, matyti, kad ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdiniai nežinojo nei apie Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdį, nei apie jame padarytas išvadas.
- 72 Be to, iš šių įpėdinių nebuvo galima reikalauti būti pakankamai rūpestingiems ir patiems susipažinti su šių išvadų turiniu.
- 73 Šiomis sąlygomis tame posėdyje padarytos išvados negali daryti poveikio teisėtiems lūkesčiams, kuriais gali remtis ankstyvo išėjimo į pensiją paramą gavusių ūkininkų įpėdiniai.
- 74 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į antrąjį ir trečiąjį klausimus reikia atsakyti, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principas turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nacionalinė nuostata, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią leidžiama paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą ir kuri Komisijos patvirtinta kaip atitinkanti Reglamentą Nr. 1257/1999, šią paramą gavusių ūkininkų įpėdiniams sukėlė teisėtų lūkesčių, ir kad tokia išvada, kokia padaryta 2011 m. spalio 19 d. Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdžio protokole, t. y. kad negalima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramos, nepanaikino šių teisėtų lūkesčių.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 75 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (aštuntoji kolegija) nusprendžia:

- 1. 1999 m. gegužės 17 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1257/1999 dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) paramos kaimo plėtrai ir iš dalies pakeičiančio bei panaikinančio tam tikrus reglamentus 10–12 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad taikant šiuos straipsnius valstybėms narėms draudžiama patvirtinti priemonės, pagal kurias galima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą.**
- 2. Teisėtų lūkesčių apsaugos principas turi būti aiškinamas taip, kad nacionalinė nuostata, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią buvo leidžiama paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramą ir kuri Europos Komisijos patvirtinta kaip atitinkanti Reglamentą Nr. 1257/1999, šią paramą gavusių ūkininkų įpėdiniams sukėlė teisėtų lūkesčių, ir kad tokia išvada, kokia padaryta 2011 m. spalio 19 d. Europos Komisijos Kaimo plėtros komiteto posėdžio protokole, t. y. kad negalima paveldėti ankstyvo išėjimo į pensiją paramos, nepanaikino šių teisėtų lūkesčių.**

Parašai.